

коло інтересів, історичні погляди, методи і стиль дослідження обох учених багато в чому були подібні, а то й споріднені. Прихильник ідей російського вченого, однак, не був позбавлений проявів надмірної емоційності та запальності у спробах дослідити поставлені завдання. Але його запальний патріотизм не применшує важливість унеску М. Максимовича у вирішення несторівського питання.

Слід зазначити й той факт, що ситуація, яка склалася в історіографії за часів М. Максимовича навколо питання походження Русі, значно змінилась у порівнянні зі ста роками раніше. Проблема, як і слід було очікувати, на той час обросла кількома десятками історіографічних розвідок. Ось чому не зважати на їх наявність вчений не міг і не мав права. Визначальною рисою його наукових праць стала спроба окреслити історіографічну ситуацію. На конкретних прикладах М. Максимович першим у вітчизняній історіографії початку ХІХ ст. викрив ті шляхи й засоби, якими норманісти користувалися для обґрунтування своїх думок про скандинавське походження Русі. У загальних рисах учений показав хід боротьби між норманістами та антинорманістами за останні сто років, здійснив спробу критичного огляду літератури, був одним з перших, хто залучив до аналізу ґрунтовне знання філології, етнографії, а також фольклорні матеріали, роботи давніх візантійських, арабських і європейських авторів. М. Максимович один з перших розкрив значення термінів «руський», «Русь» у історичному та лінгвістичному значеннях. Однак, як і його попередники, він все ще перебував під впливом тогочасних методів і прийомів історичного дослідження, вийти за межі яких не мав змоги. Вадюю його наукової методи було й те, що він випереджав власний, раніше заготовлений висновок, підводячи під нього одні історичні факти й ігноруючи інші.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грушевський М. Історія України-Руси : в 11 т., 12 кн. / М. Грушевський; редкол. : П. С. Сохань (голова) та ін. К. : Наукова думка, 1994. Т. 1. 1994. 736 с.
2. Калакура Я. С. Українська історіографія : курс лекцій. К. : Генеза, 2004. С. 157-181.
3. Максимович М. А. Собрание сочинений. К. : Без изд., 1879. – 736 с.
4. Письмо М. Максимовича к И. Тимковскому // Киевская старина. 1891. Т. 8. С. 87.

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ МИКОЛИ ПАВЛОВИЧА СТОЖКА

Гриценко Андрій

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

доктор педагогічних наук, доцент,

завідувач кафедри історії, правознавства та методики навчання

Відомий кролевецький та глухівський вчений - кандидат історичних наук (1972), доцент (1976), Відмінник народної освіти УРСР (1974) Микола Стожок народився в Кролевіці 1 серпня 1923 року. Відчувавши, почергово, всі труднощі тоталітарних режимів у дитинстві (колективізація та голодомор, організовані СРСР) та новий нацистський порядок у юності), 20-річний Микола був винагороджений можливістю у вересні 1943 року піти на передову «чорносвітником» [1, с. 4; 3; 16 с. 16].

Природні допитливість та здатність мислити врятували солдата від тягот передової. До січня 1944 року він перебував курсантом у складі 745-го армійського запасного стрілецького полку Першого українського фронту. А вже на початку 1944 року молодого командира взводу 1033-го стрілецького полку 280-тої стрілецької дивізії Першого українського фронту «кинули» у вир війни. Здібний офіцер у квітні того ж року вступив на курсантські курси молодших лейтенантів при 1-й гвардійській армії 4-го українського фронту. Закінчивши курси у серпні 1944 року він командиром взводу вже 258-го стрілецького полку 56-ї гвардійської стрілецької дивізії 2-го Прибалтійського фронту знову був направлений у вир війни. В цей час довелося йому воювати в східній частині Латвії у ході Мадонської наступальної операції, коли війська просунулись на 60-70 км уздовж північного берега Західної Двіни і звільнили великий вузол залізничних і шосейних доріг – м. Мадона. З початком осені в ході Ризької операції до 22 жовтня вийшли до Тукумського рубежу оборони військ вермахту, блокувавши в Курляндії групу армій «Північ». Саме в ході блокадних боїв на Курляндському півострові у січні 1945 року було поранено лейтенанта Миколу Стожка [2, с. 3; 4; 14; 15, с. 47].

Він втратив зір і до 15 липня 1945 року лікувався в Москві. Повернувшись додому до Кролевця інвалідом війни I групи 22-річний ветеран був не потрібний державі-переможниці. Єдине, що одержав Ордени Вітчизняної війни II та III ступенів. Лише в січні 1947 р. молодому хлопцю вдалося влаштуватися на посаду робітника навчально-виробничого підприємства УТОС у Кролевці, де працював до вступу у вересні 1950 р. на історичний факультет Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка. Під час навчання, у лютому 1953 р. (напередодні смерті Сталіна) став членом КПРС. Отримавши диплом з відзнакою за спеціальністю «Історія СРСР» у серпні 1955 р. перші три роки працював учителем історії у середній школі с. Воронинці Лазірківського району (з 2020 р. – Новооржицької селищної територіальної громади Лубенського району) Полтавщини. У серпні 1958 р. переїхав поближче до рідного міста: рік працював вчителем історії Обтовської середньої школи Кролевецького району. Також був обраний секретарем парторганізації школи [4; 16, с. 16-17].

У серпні 1959 р. був призначений заступником директора навчально-виробничого підприємства УТОС у Кролевці (обіймав цю посаду більше десятиліття до липня 1972 року). Весь цей час виконував обов'язки секретаря парторганізації підприємства. Саме цей аспект і дозволяв влаштуватися людині з особливими потребами у радянському суспільстві. Крім того, за сумісництвом з 1 вересня 1962 року 39-річний Микола Павлович працював викладачем соціально-економічних дисциплін Кролевецького профтехучилища художнього ткацтва. Будучи активним краєзнавцем, він цікаво розповідав учням про історію Сумщини. Традиційно для того часу історик був активним лектором та пропагандистом на актуальні теми сьогодення. Згідно з характеристикою, даною на нього інститутом, «відрізнявся високою відповідальністю за доручену справу. Морально стійкий. Скромний» [2, с. 3; 4; 14; 16, с. 17-18].

З 1968 по 1970 роки Микола Стожок був здобувачем на кафедрі історії Харківського ордена Трудового Червоного прапора державного університету ім. О. М. Горького (нині – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна). На раді історичного факультету 12 грудня 1970 р. 47-річний М. П. Стожок захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук на тему «Трудящі Сумщини в боротьбі за владу Рад у період громадянської війни 1918 – 1920 рр.». Успішний захист було затверджено рішенням Президії Вищої атестаційної комісії при

міністерстві вищої та середньої спеціальної освіти СРСР 31 березня 1972 року. Він спеціалізувався над вивченням історії рідного краю та історії революційного руху на Кролевеччині [1, с. 4; 4; 14].

15 листопада 1972 року 49-річного Миколу Стожка було призначено на посаду старшого викладача історії КППС кафедри марксизму-ленінізму. Через два роки він був обраний на посаду в. о. доцента. Наказом міністра освіти Української РСР О. М. Маринича 1974 року «за багаторічну сумлінну роботу по підготовці висококваліфікованих педагогічних кадрів та з нагоди 100-річчя від дня заснування Глухівського державного педагогічного інституту» вченого було нагороджено значком «Відмінник народної освіти УРСР». За спогадами колег Микола Павлович читав лекції на відповідному «науковому, ідейно-теоретичному та методичному рівнях. Вони відрізняються представленням багатющого фактичного матеріалу. В кожній лекції він намагався пов'язати місцевий матеріал із загальним теоретичними висновками. Тому лекції його слухаються студентами завжди з інтересом».

Не дивлячись на погане здоров'я він активно брав участь в громадському житті Глухівського педінституту інституту, цікавився його історією [3; 5; 6; 10; 13; 14]. В 1974 році був обраний член партбюро, керував громадсько-політичною практикою студентів, постійно працював куратором групи, читає лекції для трудящих та студентів...» Науковець неодноразово публікував статті на історично-партійну тематику у місцевій періодичній пресі. Написав також декілька історичних нарисів. Рішенням вищої атестаційної комісії при Раді Міністрів СРСР від 7 квітня 1976 року М. П. Стожку було присвоєне вчене звання доцента по кафедрі марксизму-ленінізму [1, с. 4; 7; 9; 11; 16].

Микола Павлович запам'ятався студентам «розвинутого соціалізму» як гарний лектор історії КППС на перших курсах педагогічного факультету підготовки вчителів 1-3-х класів та ОТФ. Крім того, він керував студентським гуртком. Основна тематики досліджень молодих науковців також зосереджувалася на ідеологічно вивірених темах того часу: «ленінська дружба народів, бойове братерство трудящих України та Росії в період іноземної воєнної інтервенції та громадянської війни (1918 – 1920 роки), а також Великої Вітчизняної війни (1941-1945 рр.)». Найкращі роботи щорічно відзначалися на обласному турі Всесоюзного конкурсу з проблем суспільних наук.

За словами старшого викладача М. Й. Заремського Микола Павлович проводив значну роботу з патріотичного виховання молоді, прищеплював любов до рідного краю у своїх друкованих роботах та виступах перед студентами. Доцент М. П. Стожок активно розробляв та упродовжував до освітнього процесу новаторський на той час метод проблемного навчання. Його лекції та семінари відрізнялися високим теоретичним та методичним рівнем, вони з цікавістю сприймаються студентами [2, с. 3; 3; 12; 14; 15, с. 13, 48-49].

У 1980 р. учений брав участь у написанні фундаментальної праці «Історія міст та сіл Української РСР: Сумська область»: підготував три історичні нариси «Кролевець», «Вороніж» та «Коротченкове». Загалом цей рік виявився плідним для вченого, який практично не бачив. Завдяки допомозі дружини Олені Петрівні, яка писала та друкувала все це, вдалося підготувати понад 20 статей в районних та обласних газетах [1, с. 4; 8; 16, с. 18-19].

Довгий час, до 1982 року М. П. Стожок проводив активну політико-виховну роботу. Зокрема, працював пропагандистом Глухівського міського партії, був членом районного товариства «Знання». Щорічно виступав із понад 20 лекціями перед

студентами інституту, а також у колективах підприємств та організацій Глухова і Кролевеця. Також неодноразово обирався головою профгрупи кафедри марксизму-ленінізму. Загалом у 1979-1984 роках було надруковано близько 60 статей та нарисів обсягом 20 друкованих аркушів й завершено монографію «У боротьбі за здобуття Жовтня» (З історії бойової співдружності трудящих Радянської Росії і України в роки громадянської війни 1918 – 1919» (увійшла в план видання «Вища школа» у 1984 році). Більшість із статей було написано на основі архівних джерел, як наукові повідомлення. На честь «40-річчя Перемоги радянського народу у Великій Вітчизняній війні» ім'я М. П. Стожка було занесено до обласної Книги трудової доблесті [3; 4; 14].

Вчений за період 1984-1989 років брав участь у 5 наукових конференціях з тезами доповідей, опублікованих у наукових збірниках. Також він опублікував 11 статей в енциклопедичному довіднику «Великий Жовтень і громадянська війна на Україні». А загалом у ці роки у періодичній пресі вийшло понад 100 історико-краєзнавчих статей. Викладач на сьомому десятку й надалі продовжував ефективно керувати студентським гуртком, де щороку працювали по 8-10 студентів. Одна, а то й дві найкращих студентських наукових робіт щороку направлялися на відповідні конкурси. Їх автори нагороджувалися Почесними грамотами Сумського обкому комсомолу [5; 8; 15].

З проголошенням незалежності України 68-річний доцент кафедри суспільних наук Микола Павлович Стожок й надалі плідно навчав студентів.

Зокрема, Він продовжував викладати на дошкільному факультеті та заочному відділі. Ще на півставки він працював секретарем-читачем, досліджуючи свої улюблені краєзнавчі теми. 1 вересня 1997 року 74-річний Микола Павлович написав заяву про звільнення з посади викладача кафедри соціально-економічних дисциплін у зв'язку із закінченням терміну договору. Провів на пенсії шість років активного життя. Помер видатний історик та прекрасна людина 20 липня 2003 року на 80-му році життя. Від так, нещодавно минув 20-літній ювілей з дня смерті. Похований Микола Павлович Стожок на Вознесенському цвинтарі Глухова [1, с. 4; 3; 14; 15, с. 49-50; 16, с. 22-23].

ЛІТЕРАТУРА

1. Гриценко А. 100-річчя історика. До 100-річчя з дня народження та 20-річчя з дня смерті кандидата історичних наук (1972), доцента (1976) [Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка Миколи Павловича Стожка]. *Тиждень*. 2023. № 31 (1260). 3 серпня. С. 4.

2. Гриценко А. 100-річчя історика. До 100-річчя з дня народження та 20-річчя з дня смерті кандидата історичних наук (1972), доцента (1976), Відмінника народної освіти УРСР (1974) Миколи Стожка. *Глухівщина*. 2023. № 31 (28101). 10 серпня. С. 3.

3. Гриценко Андрій. 100-річчя історика Стожка Миколи Павловича [До 100-річчя з дня народження та 20-річчя з дня смерті кандидата історичних наук (1972), доцента (1976)]. *Сумський історичний портал*. 2023. 25 липня. URL: <https://history.sumy.ua/news/9743-hrytsenko-andrii-100richchia-istoryka-stozhka-mykoly-pavlovycha.html>

4. Гриценко А. 100-річчя історика Стожка Микола Павлович. *Глухів.city*. 2023. 1 серпня. URL: <https://hlukhiv.city/blogs/303379/100-richchya-istorika-stozhka-mikola-pavlovich>

5. Гриценко А.П., Ащанулова Т.А. Порівняльна характеристика соціального статусу та рівня життя викладачів Глухівської чоловічої гімназії та Глухівського учительського інституту в 1870-х – 1900-х роках. *Сумський історико-архівний журнал*. 2022. № XXXIX. С. 26-32. DOI: doi.org/10.21272/shaj.2022.i39.p.25 (дата звернення: 27.03.2024).

6. Гриценко А. П., Колієнко А. А. Глухівський учительський інститут: філософські засади заснування та функціонування. *Культурологічний альманах* 2023 № 2. С. 157–162. URL : <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.2.21> (дата звернення: 27.03.2024).

7. Гриценко А. П., Колієнко А. А. Особливості викладання історії та релігійного виховання в Глухівському учительському інституті (1874–1917 рр.). *Культурологічний альманах*. 2023. Вип. 3. С. 119-125. URL : <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.3.16> (дата звернення: 22.03.2023).

8. Гриценко А. П. Розвиток Глухівського педагогічного інституту у 1990-х роках. *Сіверщина в історії України: збірник наукових праць / Національний заповідник «Глухів», Інститут історії України НАН України, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка. Ніжин, 2022. Вип. 15. С. 140-147.*

9. Гриценко А.П., Курок О.І. До питання періодизації історії Глухівського державного педагогічного інституту на рубежі ХХ - ХХІ століть. *Освіта і наука ХХІ століття : матеріали звітної наук.-практ. конф. викладачів.* (м. Глухів, 4 травня 2022 р.). 2022. С. 48-49.

10. Курок О. І., Гриценко А. П. Досвід формування професійної компетентності майбутніх учителів історії у Глухівському учительському інституті у 1874–1917 роках. *Сіверщина в історії України. Зб. наукових праць. Вип. 13.* Київ – Глухів: Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПК, 2020. С. 233 – 237.

11. Курок О., Гриценко А., Крижанівський В., Чумаченко О. Глухівський інститут в 1917 – 1924 рр.: між дерусифікацією та українізацією. *Сіверянський літопис*. 2023. № 1. С. 37–43. DOI: <https://doi.org/10.58407/litopis.230105> (дата звернення: 27.03.2024).

12. Курок О., Гриценко А. Заснування Глухівського учительського інституту. *Актуальні питання дослідження вітчизняної історії й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах НУШ: збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А.П., голова, Чумаченко О.А., співголова та ін.]. Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2022. Вип. 1. С. 19-23.*

13. Курок О.І., Гриценко А. П. Організація фахової підготовки майбутніх педагогів у Глухівському учительському інституті у 1870-х роках. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. 2022. Вип. 50, № 3, Ч. 1 С. 12-24. URL : <https://drive.google.com/file/d/182VCBkC9-qYdkoz1j2mGgLebtmGkpLdo/view> (дата звернення: 17.03.2024).

14. Гриценко А. Календар історичних подій та персоналій Глухівщини на серпень 2023 року. *Глухів.city*. 2023. 12 серпня. URL: <https://hlukhiv.city/blogs/305528/kalendar-istorichnih-podij-ta-personalij-gluhivschini-na-serpen-2023-roku> (дата звернення: 17.03.2024).

15. Календар знаменних дат і подій історії Глухівщини: 2023 рік. Довідкове видання (електронне видання) / Автор-упорядник: Андрій Гриценко. - Глухів: Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2023. 78 с.: фото. <http://46.201.250.252/handle/123456789/2484> (дата звернення: 17.03.2024).

16. Микола Павлович Стожок (1923-2003) : біобібліогр. покажчик до 100-річчя з дня народження та 20-річчя з дня смерті / Кафедра історії, правознавства та методики навчання Глухівського нац. пед. ун-ту ім. О. Довженка ; [керівник вид. проєкту О. І. Курок ; уклад.: А. П. Гриценко]. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 68 с. : фото. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»). <http://46.201.250.252/handle/123456789/2182> (дата звернення: 17.03.2024).